

Գ Ա Յ Մ Ա Կ Ա Ն

ԵՂԻՍԱՅԻԲՈՒԳՈՒՄԱՅ ԱՅԳՈՒՆԵՐ ՄԻՋՄԱՐԻՑ
ԿԵԼԼՈՆ ՀԱՅ ԵՂԻՍԱՅԻԲՈՒԳՈՒՄԱՅ ՎԵՐՆԻՍ-
ԲԻՊՈՒԹՆԵՐ ՀՄՈՐ:

(Եղիսայի—Բիւս.)

Ցենն է, որ Եղիսայիթուպոլսոյ մէջ ապրող ու գործող եկեղեցականաց վրայ ընթերցողներուն տեղեկութիւն տալը, որչափ որ անոնց վրայ գրած բան գտած ենք արձանագրութեանց ու տարեգրող մէջ: Ուստի մեզի ծնացածին ու գիտցածնուս համեմատ.

1. Աւերսնտիոս Վարդանեան, Եաշէն եկած է Եղիսայիթուպոլսոյ 1700ին: Բայց քիչ ատեն միայն ծնաց քաղաքը, որովհետեւ մէկ կողմանէ իր անկարողութիւնն ու մէկ կողմանէ արտաքին խռովալ վիճակները զինք ստիպեցին որ Եղիսայիթուպոլսոյ թողու. եւ 1708ին նորէն իր հին հայրենիքը վերադառնայ:

2. Յովհաննէս Խաչկալի: Թէ զասիկայ ու թէ իր նախորդը Աւերսնտիոս Վարդանէ ձեռնարած ու խրկած է Եղիսայիթուպոլսոյ: Լուրերն ալ ամուսնացած էին: — Ասոր ժամանակը շնորհեցաւ առաջին, կամ թէ բունք հիմակուան հին ժամը: Ինչպէս կ'երեւայ զարմանալի տոգրութիւնն ու համբերութիւնն ունեցող անձ մ'եղած պիտի ըլլայ: Իր պաշտօնը վարեց 23 տարի: Մեռաւ 1731 մարտ 9ին:

3. Իմանուէլ, միականին, որ Խաչկալիի ատեն իբրեւ հոգաբարձօն եւ ուսուցիչ գործեց Եղիսայիթուպոլսոյ մէջ: Միտիմարայ աշակերտներէն էր, ու ինչպէս տեսանք հաւատացեալք կը հոգային զինք կերակրով եւ զգեստեղէնով: Ուրարի եկամտէն, ինք կ'ընդունէր մաս մը, իսկ ժողովրդագետն՝ երկու մաս: Բանի մ'ափս կառավարեց Եղիսայիթուպոլսոյ եկեղեցին:

4. Իմանուէլ Կերկէլքի: Աս ալ քիչ ատեն միայն գործեց Եղիսայիթուպոլսոյ մէջ: Ինչպէս մեզի ծնացած գրուածներէն կը տեսնենք Յովհաննէս Խաչկալի, Սեբաստիոյ եպիսկոպոսէն ձեռնագրուած է. եւ աս եպիսկոպոսը խրկած է զինք Եղիսայիթուպոլսոյ, որպէս զէ հաւատացեալները հովուէ: — Իրմով կը փակուի առժամանակեայ եկեղեցականաց շարքը:

5. Մինաս Դանիէլեան կամ խնկանուսեան: Ժողովրդական ընտրուեցաւ 1734ին: Զասիկայ Դրանսիլուանիոյ եպիսկոպոսը՝ ճուր-

ճովք, Սիրվիզի, Գեղարի Վաշարհեկի եւ Կիւրկին Ս. Իմրէի ազգայնաց աւագներց անուանեց 1740ին: — Խնկանուսեան՝ Կանգնեց, Հռոմոյ տարածման հաւատոյ ծախքով 1739ին տիրացուի եւ ժամկոչի ընակութեան տեղն, որ հիմակ ալ կեցած է. եւ դեռ քանի մը տարի յառաջ Գամէլլեքեան աղքատներուն բնակութեան տեղն էր: Ի հիմանց նորոգեց, Ս. Երբորգութեան եղբայրութեան գրամով՝ 1754ին, Անգրէաս Տիագոնէն, քահանայից եւ Գարդի համար պարգեւած տուել: Խնկանուսեան՝ 1747ին պատուոյ կանոնիկոս անուանուեցաւ ու երբէն, Մարիամ Թերեզիա կայսրուհիէն, ստիչէ շքանշան ընդունեցաւ, իր մեծ արժանեացը համար:

Կրնաք ըսել թէ Խնկանուսեան եղա՝ Եղիսայիթուպոլսոյ Գարդարական հիմնարկութեանց ստեղծիչն ինչու որ այս վախճանի համար, 1000 ֆորին նուիրեց հասարակութեան: Իր օրերով մտաւ Եղիսայիթուպոլսոյ մէջ — ինչպէս ուրիշ տեղ տեսնեք՝ — նոր առմարին գործածութիւնը եւ Դոմինիկեանց պատարագամտոյցը, իր ատեն — Կրեմս Ժ. քահանայպետին կարգադրութեամբն — ընդունեցաւ լուծումն այն ինչդրը, թէ Բրիտտոն ծննդեան օրը՝ հայ քահանայք ալ երեք պատարագ կարենան մատուցանել: — Մեռաւ 32 տարի ժողովրդագետութիւն ընէին ետեւ, 1766 յուլիս 30ին 66 տարեկան հասակին մէջ:

6. Յովհ. Միքայիլ Գրեշուսեան, Հռոմոյ տարածման հաւատոյ աշակերտը, աստուածաբանութեան ու փիլիսոփայութեան վարդապետ՝ 1766 յուլիս 23ին ժողովրդագետ եւ աւագներէց — 1767 ապր. 12ին պատուոյ կանոնիկոս եւ միեւնոյն տարւոյն մայիս 17ին՝ առաքելական քարտուղար անուանուեցաւ: Որովհետեւ այս միջոցին տաճկական ուսուսկան պատերազմին պատճառաւ՝ Մոսկովայի մէջ խեղճութիւնը մեծ էր, ուստի 400 ազգային ընտանիքի չափ Սիրվիզ անցան: — Պայգայի եպիսկոպոսը՝ Յովհ. Գրեշուսեանին յանձնեց, որ Եղիսայիթուպոլսոյ եկեղեցականաց ձեռնադրութեամբն անոնց հոգեւոր պիտոյքները հոգայ: Ինք շատ աշխատեցաւ, որ նոր գաղթականները հոգեւորական միտիմարէն ու լուսաւորէին: — Իր ժամանակը, շատ արարածութիւն ունեցող Եղիսայիթուպոլսոյ աւագներցութիւնը՝ երկուքի բաժնուեցաւ: — Գրեշուսեան այն երջանկու-

1 Ցեա հաս. Ա. էջ 230—242.

2 Ցեա տար մանրամասն պատմութիւնը, Հաս. Բ.

էջ 172—174.

1 Համեմատէ Ա. Հաս. էջ 55—56.

թիւնն ունեցաւ, որ 1766 յուլ. 22ին հիմն կրցաւ զնել, հիմնադրան մեծ կաթնաղկէին, եւ 1791ին, իր եպիսկոպոսին հետ մէկտեղ — թէպէտ եւ բազմաթիւ վրայ — կրցաւ մատուցանել իր վերջին պատուարգը, — որովհետեւ շատ բարեպաշտ ու ջերմեռանդ անձը՝ նոյն տարւոյն աւգոստոս 19ին, վախճանեցաւ։ — Մարմինն, իր բազմանիւրի համեմատ, եկեղեցւոյ նախագաւթին մէջ զետեղուեցաւ։ — Ասոր ժամանակը հասաւ Եղիսաբեթուպոլսոյ եկեղեցականաց թիւն իրենց ամենամեծ բարձրութեանն։ Ինչու որ ժողովրդագետի օգնականներն էին, այն միջոցին, Սրապիոն Մարկոսեան, Ամիրայ Կաշաբեան, Մարկիեղոս Չիգինեան, Մարտինոս Բաբայեան, Անտոն Բարուպի, Յովհ. Տոմպիեան ուրարի եկամուտ ունեցող հոգաբարձուները, եւ Յովհ. Ոսկերիշեան, Մարտինոս Ֆորքեան, Անտոն Մուրատեան եւ Գրիգոր Բեդրովիշեան՝ ուրարի եկամուտ չունեցող օգնական քահանաները։¹

7. Յովհ. Գրեշուրի մահանման ետեւ Եղիսաբեթուպոլսոյ հասարակութիւնն երկու կողմնակցութեան բաժնուեցաւ։ Շատերն՝ զմարկիեղոս Չիգին ուղեցին, բայց արժանիքները ճանչցողներն՝ աւելի զԱնտոն Բադրուպեանն ուղեցին իրենց ժողովրդագետ։ — Գրանսիրուանիոյ եպիսկոպոսն՝ երկուրդ տեղն ընտրուած Անտոն Բադրուպեանեան, չուրճովի ժողովրդագետն — որ արդէն երկայն աստեւ կառավարեց այս եկեղեցին — 1791 հոկտ. 25ին Եղիսաբեթուպոլսոյ ժողովրդագետ եւ վիճակին աւագներէն անուանեց։ Սակայն գոգոհներն ամենեւին չուղեցին զնրա ճանչնալ ու ընդունիլ։ Ուստի հարկ եղաւ, որ եպիսկոպոսը բռնութիւն ձեռք առնու։ Միայն պարոն Գարր. Հալլէր, Գիգիւլէօ գաւառին գաւառագետին շրջաշայեցութիւնն եւ պր. Ստեփանոս Աբր. գաւառին, զվնասոր դատաւորին ոտք կոխելը, կրցաւ դժուարութիւնները հարթել։ Երկայն ընդդիմութիւններէ ետեւ՝ հասարակութիւնն ընդունեցաւ ընտրուած ժողովրդագետը՝ զոր քիչ մը ետքն եպիսկոպոսը՝ պատուոյ կանոնիկոս անուանեց։

¹ Գրեշուրի պատեւ կը գտնուի, Ávedik, Erzsébetváros Monográfiája անուն մատենին մէջ. Szamosújvár 1896, էջ 108։ — Բայց անասարակոյ հոս սխալ մը պիտ'ըլլայ։ — Թէպէտ բացարձակ անկարելութիւն չկայ, որ այն միջոցին այնպիսի օգնական քահանայ ունեցած ըլլայ Եղիսաբեթուպոլսոյ հոյ եկեղեցին։ Բայց այս՝ օգնականներուն բազմութիւնը՝ չէ թէ մէկ ժողովրդագետի, այլ քանի մը ժողովրդագետի ժամանակ ապրած ու գործած են։ Աստի քահանայից բազմութիւնը՝ բաժնետէս ենք, այլեւայլ ժողովրդագետներու վրայ։

Իր երկայն հիւանդութեան ժամանակը, Եղիսաբեթուպոլսոյ եկեղեցին կը կառավարէր, իրրեւ ժողովրդագետի՝ փոխանորդ Յովհաննէս Գապտեպովեան։ — Շատ գիտնական ու ջերմեռանդ անձ էր Գրեշուրեան։ 1500 կտորէն աւելի գիրք թողոց, որով հիմն դրաւ եկեղեցւոյ մատենադարանին։ — Մեռաւ 1814 փետր. 20ին։

8. Յովհաննէս Գապտեպովեան, որ արդէն 1809 ապրիլ 10ին աւագերեցի՝ փոխանորդ անուանուեցաւ, սաստիկ խռովայող ընտրութենէ մ'ետեւ 1815 փետր. մէկին անուանուեցաւ ժողովրդագետ եւ աւագերեց, — ու 1819ին պատուոյ կանոնիկոս։ — Որպէս զի հասարակութեան խռովալ վիճակն, ու քաղաքացեաց խաղաղութիւնը տեղը բերէ, մոցոց 1815ին, երեկոյեան աստուածային պաշտամունքն ու լիթանեան։ Իր եկեղեցական պաշտօնը վերջի սատիճանի եռանդեմաբ ու խաճանքով կատարեց մինչեւ 1832։ — Իր ժամանակն իբրեւ օգնական քահանայ, կը գործէին Եղիսաբեթուպոլսոյ մէջ Յովհ. Տոմպի, Անտոն Մուրատեան, Աստուածատուր Էօզգիշեան, Ամիրայ Դանիէլեան, Յովսէփ Բորոյեան, Ղաշար Խիգուցեան, Փրանկիսկոս Եօզէֆի եւ Ստեփան Բադրուպեանեան։

Իրեն պէտք է շնորհակալ ըլլալ եկեղեցին, որ սրբարանը բոլորովին նոր շինուեցաւ. եւ Սուրբ Եղիսաբեթի պատուոյն 27 կենդինարնոց մեծ զանգար ձուլուեցաւ. Գիշ գերդաստանն երկու արծաթի կանթեղն — վեց կտոր մեծ արծաթէ աշտանակ, մեծ խաշն ու մեծ ծածանչը տուաւ։ — Կոյնպէս իր ստեղծութիւնն, եկեղեցւոյ աղքատաց հիմնարկութիւնն ու աղքատանոց։

Իր ատենը պատահեցաւ, որ 1810էն ի վեր սովն ան սատիճանի սաստկացաւ, որ մէկ չափ ցորենը՝ մինչեւ 15 ֆիորինի ելաւ։ Օգնական քահանայը 125ական ֆիորին հասուութիւն ապրիլ չկարենալով՝ հասարակութեան զիմեցին, որ իրենց վճարքը քիչ մը բարձրացուի։ Թէպէտ եւ խեղճըր՝ շատ անգամ խնդրեցին աս բանս, բայց ի զուր։ Իրենց վրայ գեթացող, զերենք մտիկ ընող ծառայողն, Ան աստեւ որոշեցին որ զանան իրենց ծառայութիւնը, եւ յայտնեցին, որ մինչեւ որ օրինաւոր հասոյթն իրենց չի տրուիր, պաշտօնին պիտի չկարենան վարել։ Սակայն աս չըբան, ամենուն ստորագրութեամբ նամակ մը գրեցին քաղքին դատաւորին։ Ասոր մէջ դանապետ կը գտնատարն, որ իրենց ողոր-

մելութեանը մէջ — գուցէ իրենց քահանայա-
կան կարգին ցածութեամբն ալ — բրած աղա-
շանաց թղթին վրայ ոչ պատասխան ընդունե-
ցան եւ ոչ հարցմունք մ'իղաւ: Աս մեծ պա-
լուծիւնը — կ'աւելցընեն — քաղաքային
առաջնորդութիւնն իր վրայէն կրնար թօթուել,
Բայց գիտնայ վարչութիւնն, որ թնամեացը
ձեռքը, զորաւոր սուր մը կու տայ, վաղուան,
թէ եպիսկոպոսին ու թէ կառավարութեան
խրկելի ամբաստանութեամբը: Անթի ու մած
մարդուն սպասել՝ կ'ըսեն, գժուար է: Աւստի
մենք՝ մինչեւ վաղը ժամը տասուրեկու կը սպա-
սենք, որպէս զի խնորհատեանն ու սպասելու
մէջ մեր կողմանէ պահելութիւն չըլլայ եւայլն:

Ար ներքինեմ նամակին Տայերէն քնա-
գիրը:

“Պ. Լ.Ն. Պիլի”!

Մեծ սրտերու ցափօլը կու ճորովցըվիմք
դաւանելու Պո. թէ նորին ծանար տարեցը մէ
եւ ինչպիսի բանեցուցած խառութեանն շատ
ավելցըր կու բովելիք մեր նաչարութեանը թէ-
թեցընելուն մէջ, քանց օր ընկալ պիգտի
շաղջը ունենալու իշխած ըլլալիք, թէ գահա-
նայական կարբին պէլքի ցածութեանով բանե-
ցուցած անցած օրերուն մեր խնորհատեանն,
արանց ընկալ պիգտի պատասխան, միտթարանք
կամ գարաղի հարցմունք եւ միամիտ tractatus
պի մնա:

Ձատ մեծ պաղութեանը ցուարը, ընկալ
ծանարը շնկերով զԱռաջնորդութեան պաշտօնը
պի կարնար թօթելու, զէ ծերերուն բանն է,
զողջը խնկութիւնը հասընցընելու¹ Ձան բեմի
գիտեսնալու հաճոյանա Պո. թէ նորին թշնա-
մեացը անպուր սազըդը կու տա ձերվները մեր
վաղեը գերապայծառ եպիսկոպոսին եւ գե-
րաբարձը կուպընիսմին խրկելը remon-
strantian.

Քաղցուն ու պաղած մարդուն գիծար է
բովելու. ու միք դեր միայն մինչեւ վաղը ք-
հաթը 12 կու բովիք: Ձատտառն ունիք վկայ,

¹ Արայլին համառա իմաստն է. կը ստիպուինք
յայտնելու, թէ Հրամանաց ձեք հասակին ու մինչեւ Հի-
մակ ցուցուցած քաղաքականութեանն — մեր խնկութիւնը
թեթեցընելու նկատմամբ — լատ աւել բան կը սպա-
սեն, քան որ աւ օրերն — գուցէ՝ քահանայական տասի-
մանին ցածութեամբն ալ — մեր ցուցուցած խնորհա-
թիւնը՝ նոյն իսկ առանց մէկ պատասխանի, առանց մի-
թարանքի ու հարցմունքի մնայ: — Աս մեծ ցրտութիւնը՝
պէտք էր զվարչութիւնն ամենէն ստատիկ անդգով զգածել:
Բայց ապահովպէս գիտեաք... եւ այլն:

Թէ խնորհատեանն խնդիրքի ու բովելու մէջ
մեր կողմանէ փարսը չէղի. կու մնանք:

Եղիսաբէրեան 12⁰ Januari 818.

անմիթար ու աղարկած
ծարայք

Տեղական գէրք

Տեր Յովնանէ Գաղաթեպովեան յ. ձ.

Տեր Լ.Յրայ Տանելեան յ. ձ.

Տեր Պ. Կար խիփոցեան յ. ձ.

Տեր Լ.Նորիս Իւրքովեան յ. ձ.

Գաղաթեպովեանի ժամանակը կանգնուե-
ցաւ, գերեզմանացին պահապանին համար,
պահանջութեան տունն, որ վերջին ժամա-
նակները վար առնուելով՝ առեղ քարոզկիր
չէնք մը շնորհեցաւ: 1821ին կանգնուեցաւ.
մեծ եկեղեցւոյն Ս. Վարդարանի խորանը, ինչ-
պէս նաեւ Եգիպէոս եւ Ղուկաս ցանիէլեանց
առատաձեռնութեամբը լեւան ստորոտն եղած
խաչելութեան մատուռը:

Իր մատենագրական գործունէութեան
նշանն է, իրմէն մնացած եօթը հատոր հայերէն
քարոզագիրքը եւ քանի մը հունգարերէն լի-
զուով մնացած քարոզները: — Նշանակալից
բան է, որ երբ իրեն ժամանակը գերազանցող
Գաղաթեպովեան ժողովրդագպետն, Իվուի կանո-
նիկոսն աւագերիցութեան պաշտօնին մէջ գե-
տեղեց (installiren), քաղաքային հասարակու-
թիւնը ժողովրդագպետին ոսկեզօծ գօտի մը
պարգեւեց, եւ խնայքին համար 300 ֆիորին
տուաւ, իրեն ծախք: — Հատ քիչ անգամ՝
եւ ուշ կը ձանշայ ժամանակն իր մեծ մար-
դիկը: Ասանկ պատահեցաւ շատ հաջածուած
Գաղաթեպովեանին հետ ալ. որուն վրայը տեմ-
նէն արժանաւոր վկայութիւնը տուաւ Գրանտի-
լուանիոյ եպիսկոպոսն, երբ որ Եղիսաբէրեան-
պոլսոյ հասարակութեան յաջորդ խօսքերը գրեց
իր մահուանէն ետեւ: “Իրմով կորնցուցի եկե-
ղեցւոյն պաշտառութիւնը, կանոնիկոսարանիս
փառքն, ու գուցէ ամենէն ազնուական հայրը,
նուստի աղաջեցէ Ս. Հոգւոյն, որ անոր գոնէ
չուք կարնեաք գտնել”:

9. Թովսէփ Բորոյեան “ժողովրդեան
քահանան”, մարմնացեալ բարեբարութիւնը,
սկզբան ճորձով մէջ՝ ետքէն ալ, Եղիսաբե-
թուպոլսոյ մէջ իրեն օգնական քահանայ՝
Հինք տարի գործեց: Ազատութեան պատե-
րազմին առնն, քաղքին պահապան հրեշտակն
էր: Քաղաք յարձակող ռուսական բանակը՝

խաղաղութեան խառնել ընդունեցաւ: — Իրեն ապաւինողներն՝ իւր կենսքը մահուան վտանգի մէջ դնելով՝ պաշտպանեց ու պահեց, 1837ին ընտրուեցաւ Ժողովրդապետ եւ աւագերէց: Մեռաւ 1856 ապրիլ 12ին:

10. Էմերիկոս Չիգիեան, ջերմեանագու-թեամբն երեւելի եկեղեցականն, արգէն իր նախորդին տանն գործեց, իրեւ աւագերիցու-թեան պաշտաման վարչը: 1856ին միաձայն քուէրով Ժողովրդապետ ընտրուեցաւ: Քիչ մը ետքը՝ Գրանսիւռանիոյ եպիսկոպոսը զինք աւագերէց ու պատուոյ կանոնիկոս անուանեց: Մեռաւ 1865 սեպտ. 10ին, ինք տարի Ժողովրդապետութիւն ընելէն ետեւ:

11. Անտոն Մարգոնֆիեան, Կերլայի հոգաբարձուն Եղիսարեթուպոլսոյ Ժողովրդապետ ընտրուեցաւ 1866 յունուար 19ին, ու նոյն տարւոյն աւգոստ. 6ին աւագերէց: Իր Ժամանակը եկեղեցւոյ արկղը կարգաւորուեցաւ եւ մեծ անիւն Ս. Խաչի խորանը շինուեցան: Մեռաւ 1878 ապրիլ 6ին իրբեւ պատուոյ կանոնիկոս:

12. Ղուկաս Աւետիքեան, Եղիսարեթուպոլսոյ արժանեօք լի Ժողովրդապետը ծնաւ 1847 Եղիսարեթուպոլսոյ: — Ուսման ապաւ-րելէն մէջ ցուցուեցաւ փութալուսութիւնն ու յաջողակութիւնը՝ կը յայտնեն իր դպրոցական վկայականները: Նշանակալից են Միքայէլ Ֆոկարաշի, Գրանսիւռանիոյ եպիսկոպոսին գրածը Աւետիքին վրայը: «Աւետիքեան, կ'ըսէ, հոգաւորան պաշտօնին մէջ, շատ խղճմտանքաւոր եւ խոչնժժ գործութիւն, մատենագրական գործունէութիւն եւ անբիծ վարք կը ցուցնէ», Երեսուն տարեկան հասակին մէջ Եղիսարեթուպոլսոյ Ժողովրդապետ ընտրուեցաւ: Աս պաշտօնը ձեռք առնելէն քիչ մը ետքը եկեղեցական վիճակին քարտուղարն եղաւ: — Գրեթե Եղիսարեթուպոլսոյ մեծագրութիւնը, «Յիշատակարան Ս. Երկրէն, Հայոց պատմութիւն մը, եւ Հայոց մատենագրութիւնը: Հայերէն թիւ պատարագը՝ Թարգմանեց հունգարերէնի: Ուսման ապարեզին մէջ գործեց գրեթէ երեսուն տարի: — Իրեն գործունէութեան արդիւնքներն են, որ քաղքին մէջ երեւան ելաւ արուեստից դպրոցը՝ Քիչ շաշնատեցաւ, որ աշխիւնեց դպրատունը՝ մարապետաց վարչու-թեանը յանձնուի: Ցարական դպրոցաց ուսուցիչներուն վճարքին բարձրանալուն, եւ մանկավարժոցին՝ քաղքին մէջ երեւան ելլելուն գլխաւոր շարժառիթն ինքն եղաւ: Յատակեց

ու կարգի բերաւ Գամելլեան հիմնարկու-թեան գրամագրութիւնը: Ուստի զարմանք չէ, եթէ իր բազմապատիկ ու յաջողակ գործունէու-թեանցը իրեն վարձք, Գրանսիւռանիոյ եպիսկոպոսէն 1893ին աւագերէց անուանուեցաւ ու 1896ին, Նորին վեհապառուութենէն ընդունեցաւ Փրանկ. Յովսէփոյ ասպետական կարգին շքանշանը: Չնկատելով իր ուրիշ գործերը, գրեթէ հիմնովին նորոգեց տիրացուի շէնքը ու հին եկեղեցին: — Անանկ սիրուն բնաւորութիւն ունի, որ իրմէն խորհուրդ կը խնդրեն նոյն իսկ իր հակառակորդներն ու օտարները: — Հաստատուն ու անշողողոք նկարագիր, շրջայայեաց միայն, սուր յիշողութիւն, յարատեւութիւն ու անխնայ աշխատութիւն՝ իր յատկութիւններն են:

(Հարսն-իւնի)

ՅՈՎՀ. ԱՆՏՈՆ

ԱՅԵՐԿ ՄԸ ԼԵՃԱՆՈՅՈՅ ՎՐՈՅ

Այլեւայլ Ժամանակներ Լեհաստան ասպնջական եղած է Հայոց: Անի քաղաքին խաբէութեամբ Թունացմէ առնուելէն եւ Բագրատունեաց անկումէն ետքը՝ Հայերը խնդրած են Թեոդորոս դքսէն գալ բնակիլ Ե Լեհաստան, եւ նա լսած ըլլալով Թունիւն ի Պարսից գէմ՝ Հայոց ցոյց տուած քաջութիւնները՝ ընդունած է անոնց խնդրքը պայմանաւ որ գան իրեն զինակից ըլլան պատերազմին մէջ, զոր այն ատեն կը մէջը շրջալայ ազգաց գէմ: Ասի կը հաստատուէ Թեոդորոսը հետեւեալ հրովարտակը՝ «Հրաման Թեոդորոս դքսին առ Լեհաստան, որ մեր երկիրը կ'ուզեն գալ: Գան ինձ օգնութեան եւ ես տամ անոնց ազատութիւն երեք տարւան մէջ: Եւ երբ իմ երկրին մէջ ըլլան, ամէն ոք կարող է բնակիլ ուր ուզէ: Եւսմին 1062», Ստեփանոս վարդապետ Ուռլիս Լեհաստանի առաջին Հայ գաղութին համար կը պատմէ թէ բնակած է ի Գիով յառաջ բերելով անոր քարաշէն եկեղեցին Հայոցմէ ծնացած:

Երբ Խըզը Արշաւոյ Պարսից թագաւորը Անւոյ շրջականները կ'ասպատակէր, առաջինէն աւելի բազմաթիւ գաղութը մ'իւս եկած է ի Լեհաստան 1161ին: Եւ այս յայտնի է Լեհպոլսոյ, Կամենիցի, Լուցկայի եւ Լիթուանիայի եկեղեցիներէն, զորս շինել տուած է 22 տարւան մէջ:

Ուրիշ Հայ գաղութ մըն ալ խրիմէն փախելով եկած է ի Լեհաստան 1475ին, երբ